

A hollandiai szabadelvű protestántizmus.

Irta: dr. theol. Nicolette A. Bruining.

Hollandiában több protestáns egyházat és csoportot találunk. Nem sokkal a reformáció elterjedése után, egymás mellett alakulnak ki az egyházak. Köztük a legerősebb a kálvini alapon álló állam-egyház, — Nederlandsche Hervormde Kerk — melyhez a lakosság legnagyobb része tartozik, s mely így népi egyház jellegével is bír. Német földről bevándoroltak alakítják meg a lutheri egyházat, melyhez később a lakosság közül is csatlakoznak. A mennoniták erőslélekszámu egyházát viszont későbbi idők folyamán a holland földre menekültek gyarapították. 1618 után, amikor a kálvini állam-egyház legszabadelvűbb csoportját, Arminius követőit, az arminianusokat az egyházból száműzték, alakul meg a remonstráns egyház. Megfigyelhetjük az elmondottakból, hogy a hollandiai szabadelvűség nagyon régi keletű. Hollandia szellemtörténetén, a humanista reneszánsz óta, a kálvini eredetű orthodoxia mellett egy szabad, nem dogmatikus, racionalis, piétista irányzat is huzódik végig. A XIX. században ez a négy egyház él egymás mellett, amikor a felébredt modernizmus mindegyiküket áthatja.

A remonstránsok egyháza majdnem teljesen szabadelvű színezetűvé válik, a mennonita gyülekezeteknél, melyeknek nincsen közös hitvallásuk, ez a megkülömböztetés nem válik annyira észrevehetővé, mert nincs gerinc, amit az egyik gyülekezet állítson a másik tagadásával szemben. Más helyzetet találunk azonban a kálvini és a lutheri egyházaknál. Mindkét utóbb említett egyházban található egy határozottan szabadelvű csoport, akik dacára annak, hogy egyházuknak tagjai maradtak, külön egyesületbe tömörültek azzal a meggyőződéssel, hogy egyházukon belül határozott feladatuk van.

1870-ben történik az első kísérlet, hogy a különféle egyházak szabadelvű csoportjait, egy közös egyesületbe — Nederlandsche Protestanten Bond — szervezzék be, azokkal együtt, akik eddigi kapcsolataikat egyházaikkal elvesztették. Sokaknak az

a reménysége, hogy ez a szervezet új egyházzá alakul, nem valósult meg. A szabadelvűek legnagyobb része egyházuk keretén belül maradt, de nagyon sokan közreműködnek és tagjai a német-alföldi protestáns uniónak, amely közös munkájukat végzi.

A XX. század elején történik meg a szabadelvű ifjúság szervezkedése. Előbb az egyetemi ifjúság indul meg, de csakhamar követi őket a városi és azután a földmives fiatalság is. Táborokban és konferenciákon már együttesen találkoznak, míg a legfiatalabbakat a gyermekistentiszteleteken keresztül kapcsolják be a közös munkába. A különféle ifjúsági csoportok mind együttműködnek a szabadelvű keresztény ifjúsági központban, melyet annak állandó titkárai vezetnek. Utrechtben, Nieuwe Gracht 27. sz. alatt van ez a központ, ahonnan a többi hollandia szabadelvű mozgalmat és a nemzetközi társulatot is adminisztrálják.

Örvendetes, hogy 1923 óta a különféle egyházi egyletek és csoportok megbízottai meghatározott időközökben rendszeresen találkoznak — ebben a munkában az ifjúsági központ is részt kért — s ott közös munkájukról tanácskoznak. A Central Committee — a központi bizottság munkájának egyik legelső eredménye a Vrijzinnig Protestantsche Radio Omroep, a szabadelvű egyházak rádió társasága megszervezése, s tagjai a szabadelvű protestántizmus összes alakulataiból kerültek ki, rendszeres rádió szolgálatot ad, napokra elosztott heti kb. 7—8 órában. Ez is azt mutatja, hogy a szabadelvű protestántizmus dacára annak, hogy számos csoportra oszlik, egy közös testbe tömörül. A központi bizottság másik végzett munkája annak a hitvallási nyilatkozatnak egybeállítása, amelyik egyfelől a kívülállók számára ismerteti mindazt, ami a szabadelvű protestánsokat egyesíti, másfelől pedig hasznos szolgálatot tesz a rokongondolkodásuak körében, akiket szellemi erejükben megerősít. Még meg kell említenünk egyeseknek és csoportoknak azt a kísérletét, mellyel a szabadelvű kereszténység eszméit magyarázták, hogy nyilvánvalóvá legyen, hogy a modernizmus nemcsak negatívum, hanem pozitív kijelentés is. Groningen, Amsterdam, de különösképen Leiden egyeteméin néhány tanszéket szabadelvű professzorok látnak el. A központi bizottság képviseli a hollandiai szabadelvű protestántizmust a nemzetközi társulat mozgalmában. A hollandiai szabadelvű protestánsok számát ma több, mint nyolcszázezer lélekre becsülik.

Ferencz József fordítása.

A szikszói zsinat kérdéséhez.

Révész Kálmán „Százéves küzdelem a kassai ref. egyház megalakulásáért“ c. művében, azután meg a debreceni hitvita¹ felől a Protestáns Szemle 1894. évi folyamában velem folytatott polemijája közben kitartóan bizonyította azt a conjecturáját, hogy az addigi tudásunk szerint 1568. jan. 6.-ára kitűzött szikszói zsinat, melynek hivatása az Egri Lukács nézetei elleni állásfoglalás volt, nem akkorra, hanem egy évvel előbbre volt összehíva. Egytuttal több más, ezzel egybefüggésben levő időpontot ehhez idomitva, még pedig egyet nem is egy teljes évvel előbbre, hanem a szükséghez képest decemberről csupán a megelőző januárra téve, szintén megváltoztatott. Én akkor eléggé harcoltam e sok jogosulatlan, plane nem is egyöntetű csereberével járó felvétel ellen, melyet kapcsolatba hozott Révész először is azzal az első cikkemet le-sajnáló állításával, hogy képtelenség még gondolni is olyat, hogy Dávid Ferenc az ellene és elvtársai ellen Meliuséktól folytatott harc idején csak megfordulni is merészelt volna Debrecenben, — azután pedig, amennyiben erről a tévedéséről hamarjában kénytelen volt meggyőződni, azzal az újabb állásfoglalásával, mely szerint hitvitát Debrecenben csakis 1569 ben tarthattak Dávidékkal Meliusék. Ugyanily gyorsan megváltoztatta a szikszói zsinat megtartására vonatkozó másik véleményét is, amire nézve előbb azt gondolta, hogy összegyűltek rá s az illetőket széjjelverte Schwendi, mindjárt azután meg azt, hogy össze se jöttek reá.

Ez utóbbi kérdés tekintetében én szintén módosítottam álláspontomat, még pedig ha nem is annyira rövid idő alatt, de most már másodsor, ezuttal a régire vissza. A debreceni hitvitáról irt értekezésem első szövegezésében ugyanis akként vélekedtem, hogy az 1568. jan. 6.-ára összehívott szikszói zsinatot Schwendi betiltotta ugyan, de azért mégis megtartották. Ennek az értekezésemnek a „Kisebb dolgozatok a magyar protestantizmus történetének

¹ Ma már nyilvánvaló előttem régóta, hogy hitviták, de erről „A magyar protestantizmus megszilárdulása és többfelé válása“ c. kéziratban levő művemben használok fel eddig nem ismert, rendkívül érdekes kutfőket.